

**Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie: „Spółdzielnie a restrukturyzacja” (opinia z inicjatywy własnej)**

(2012/C 191/05)

Sprawozdawca: **Marie ZVOLSKÁ**

Współsprawozdawca: **Jan OLSSON**

Dnia 14 lipca 2011 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny postanowił, zgodnie z art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, sporządzić opinię z inicjatywy własnej w sprawie:

„Spółdzielnie a restrukturyzacja”.

Komisja Konsultacyjna ds. Przemian w Przemysle, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 12 kwietnia 2012 r. Sprawozdawcą była Marie ZVOLSKÁ, a współsprawozdawcą Jan OLSSON.

Na 480. sesji plenarnej w dniach 25–26 kwietnia 2012 r. (posiedzenie z 25 kwietnia) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny 148 głosami – 1 osoba wstrzymała się od głosu – przyjął następującą opinię:

## 1. Wnioski i zalecenia

1.1 Dzięki swej strukturze i stosowanemu modelowi biznesowemu spółdzielnie przyczyniają się do realizacji strategii „Europa 2020”. Przedsiębiorstwa spółdzielcze zarządzają zmianą w sposób wydajny ekonomicznie i społecznie odpowiedzialny. Sprzyjają spójności społecznej i terytorialnej. Wdrażają nowe i innowacyjne modele biznesowe w celu zwiększenia konkurencyjności. To wszystko powinno zostać szczególnie podkreślone w roku 2012 – Międzynarodowym Roku Spółdzielczości.

1.2 Poza kilkoma godnymi uwagi wyjątkami, jakimi są niektóre sektory, spółdzielnie stanowią ograniczoną część europejskiej gospodarki. Jednak dane przedstawione w niniejszej opinii świadczą o tym, że w czasach kryzysu spółdzielnie są bardziej odporne i stabilne niż inne rodzaje przedsiębiorstw, gdyż występują z nowymi pomysłami z zakresu przedsiębiorczości. Można to wyjaśnić specyficznymi cechami przedsiębiorstw spółdzielczych: ich długofalowym podejściem, silnym zakorzenieniem w społeczności lokalnej czy regionalnej, promowaniem interesów spółdzielców oraz nastawieniem na współpracę wśród członków spółdzielni. Ważne jest, by rozpowszechnić wyraźnie doskonały model spółdzielczy oraz rozwijać spółdzielczość w ramach polityki krajowej i unijnej.

1.3 Różnorodność przedsiębiorstw została dostrzeżona w traktacie, a specyficzne cechy modelu spółdzielczego zostały niedawno uznane przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości (wyrok Trybunału (pierwsza izba) z dnia 8 września 2011 r. – sprawy połączone od C-78/08 do C-80/08), który uznał specjalne środki dotyczące spółdzielni za zgodne z prawem.

### Zalecenia dotyczące polityki UE

1.4 Spółdzielnie powinny zatem być uwzględniane we wszystkich politykach UE przyczyniających się do inteligentnego i zrównoważonego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu oraz w odpowiednich inicjatywach przewodnich strategii „Europa 2020”. Spółdzielnie i inne przedsiębiorstwa powinny działać w oparciu o takie same warunki – przy zachowaniu celów i metod działania spółdzielni.

1.5 Aby podkreślić szczególne doświadczenia spółdzielni związane z restrukturyzacją, przedsiębiorstwa spółdzielcze powinny być uwzględniane w celach i działaniach polityki przemysłowej UE, w tym w odpowiedniej inicjatywie przewodniej.

1.6 Komisja Europejska i Europejski Bank Inwestycyjny (EBI) / Europejski Fundusz Inwestycyjny (EFI) winny zadbać o to, by mechanizmy finansowe na szczeblu UE – w tym plan działań w zakresie finansowania małych i średnich przedsiębiorstw, nakreślony w Akcie o jednolitym rynku – były dostępne dla przedsiębiorstw spółdzielczych. Instytucje te wraz z sektorem bankowości spółdzielczej powinny poczynić szczególne wysiłki, aby to urzeczywistnić, także poprzez wskazanie specjalnych instrumentów. Należy ułatwić EBI odgrywanie roli pośrednika dla mniejszych banków spółdzielczych poprzez instrumenty finansowe, w szczególności dzięki uproszczeniu wymagań administracyjnych.

1.7 Nowe przepisy dotyczące zamówień publicznych i pomocy państwa (pakiet Almunii) powinny wejść w życie najszybciej jak to możliwe. Należy uprościć te przepisy i ich wdrażanie w państwach członkowskich. Przepisy te powinny uwzględniać szczególne środki sprzyjające wspieraniu spółdzielni socjalnych zatrudniających osoby niepełnosprawne i osoby z innych grup znajdujących się w niekorzystnym położeniu. Powinny także uwzględniać doświadczenia spółdzielni zarządzających skonfiskowanym mieniem pochodzącym z działalności przestępczej (np. we Włoszech majątkiem mafii).

1.8 Należy wprowadzić rozwiązania ułatwiające przekazywanie przedsiębiorstw w ręce pracowników – zgodnie z propozycją EKES-u dotyczącą ram ułatwiających partycypację finansową pracowników. Należy wspierać spółdzielnie pracy czy wykupy pracownicze, wykorzystując specjalną linię w budżecie UE, która obejmowałaby także instrumenty finansowe.

1.9 Programy i fundusze ustanowione na nadchodzący okres budżetowy UE 2014–2020, a zwłaszcza fundusze strukturalne, muszą stać się ważnymi instrumentami wspierania spółdzielni. W trakcie opracowywania programów operacyjnych szczególną

uwagę należy zwrócić na priorytety i środki związane z działaniem na rzecz zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw oraz z odpowiedzialną restrukturyzacją, a także uwzględnić elementy takie jak: przekazanie własności przedsiębiorstwa na rzecz pracowników, spółdzielnie socjalne, rozwój lokalny i innowacje społeczne – z wykorzystaniem dotacji globalnych i innych instrumentów finansowych.

1.10 EKES apeluje o przyjęcie w 2012 r. uproszczonego rozporządzenia w sprawie spółdzielni europejskiej. Uzupełnieniem tego powinna być aktualizacja informacji dotyczących przebiegu wdrażania zasad spółdzielczych w prawie krajowym.

1.11 EKES wzywa Eurofound (Europejską Fundację na rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy), a w szczególności jej Europejskie Centrum Monitorowania Zmian, do współpracy z sektorem spółdzielczym w celu szczegółowego przeanalizowania roli, jaką odgrywają spółdzielnie w restrukturyzacji.

1.12 Przyszły program UE na rzecz badań naukowych „Horyzont 2020” także powinien zawierać konkretne odniesienia do analizy czynników, które sprzyjają odporności w czasach kryzysu.

1.13 Ze względu na swoje cele i model zarządzania spółdzielnie są z natury rzeczy zainteresowane realizacją inicjatywy w dziedzinie przedsiębiorczości społecznej, ogłoszonej ostatnio przez Komisję Europejską. Proponowane działania kluczowe powinny zatem dotyczyć również sektora spółdzielczego. Jedną z pilnych spraw jest uwzględnienie – także w niedawno przedstawionym wniosku dotyczącym europejskiego funduszu na rzecz przedsiębiorczości społecznej – doświadczeń spółdzielni związanych z dostosowanymi do potrzeb instrumentami finansowymi.

#### *Zalecenia dotyczące polityki państw członkowskich*

1.14 Zgodnie z zaleceniem Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) nr 193/2002 dotyczącym promowania spółdzielni państwa członkowskie powinny stworzyć otoczenie, które sprzyja uznawaniu znaczenia i rozwojowi spółdzielni we wszystkich dziedzinach i sektorach, oraz przyjąć kompleksową politykę w celu wspierania spółdzielczego modelu biznesowego. W szczególności powinny promować kształcenie i szkolenia dotyczące spółdzielni zarówno w przypadku uczniów i studentów, jak i pracowników, poprawić statystyki w celu określenia i lepszego uwidocznienia sektora spółdzielczego, unowocześnić prawodawstwo dotyczące spółdzielni, stworzyć odpowiednie narzędzia finansowe oraz doceniać rolę spółdzielni w ramach krajowego dialogu społecznego. Powinny także przeanalizować możliwość wprowadzenia w swym prawodawstwie systemu niepodzielnych rezerw czy „blokady aktywów” dla spółdzielni, który już istnieje w znacznej części państw członkowskich UE i okazał się ważnym narzędziem rozwoju.

1.15 EKES zaleca, by krajowe rady społeczno-gospodarcze wydały opinie w ramach Międzynarodowego Roku Spółdzielczości.

#### *Zalecenia dla spółdzielni*

1.16 Spółdzielnie powinny ze swej strony starać się być bardziej zauważalne oraz wzmacniać wzajemne uczenie się

zarówno wewnątrz ruchu spółdzielczego, jak i poza nim. Wewnątrz tego ruchu powinny skupiać się na współpracy między spółdzielniami. Powinny opracować stosowne wytyczne i aktywnie rozpowszechniać sprawdzone rozwiązania, szczególnie te dotyczące zarządzania zmianami. Na zewnątrz ruchu spółdzielczego powinny zawiązywać partnerstwa z innymi prywatnymi firmami, władzami publicznymi i pozostałymi podmiotami.

1.17 Sprawozdania dotyczące społecznej odpowiedzialności spółdzielni (społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw realizowanej na sposób spółdzielczy) powinny być istotnym narzędziem zwiększania zauważalności i promocji. Sektor spółdzielczy powinien także określić zasady dobrego zarządzania i rygorystycznego audytu wewnętrznego, aby uniknąć nadużywania formy działalności, jaką jest spółdzielnia.

## **2. Wprowadzenie**

2.1 Niniejsza opinia została sporządzona w celu podkreślenia, jak przedsiębiorstwa spółdzielcze – ze względu na swój specyficzny model biznesowy – antycypują zmiany i zarządzają nimi w przemyśle i usługach podczas obecnego kryzysu, którego wpływ na zatrudnienie jest szczególnie dotkliwy, na co zwracają uwagę ostatnie raporty MOP. Celem opinii jest podniesienie świadomości roli spółdzielni jako formy przedsiębiorstwa, która wnosi nowe perspektywy związane z innowacjami społecznymi oraz przyczynia się do zrównoważonego tworzenia bogactwa i jego zrównoważonej dystrybucji.

2.2 Podstawą spółdzielczego modelu biznesowego są ludzie. Definicja przedsiębiorstwa spółdzielczego przedstawiona przez Międzynarodowy Związek Spółdzielczy (ICA) i uznana przez różne instytucje międzynarodowe (ONZ, MOP, UE) określa spółdzielnię jako „autonomiczne zrzeszenie osób, które dobrowolnie łączą się w celu zaspokajania swoich wspólnych potrzeb i aspiracji gospodarczych, społecznych i kulturalnych poprzez wspólnie posiadane i demokratycznie kontrolowane przedsiębiorstwo”.

2.2.1 Niniejsza opinia powinna także być wkładem w obecne prace CCMI poświęcone restrukturyzacji<sup>(1)</sup>.

2.3 Tożsamość spółdzielczą wzmacniają wartości demokracji, równości, sprawiedliwości, solidarności, przejrzystości i odpowiedzialności społecznej. Międzynarodowy Związek Spółdzielczy (ICA) określił siedem zasad, którymi powinny kierować się spółdzielnie: „dobrowolne i otwarte członkostwo, demokratyczna kontrola członkowska, ekonomiczne uczestnictwo członków, autonomia i niezależność, kształcenie, szkolenie i informacja, współpraca pomiędzy spółdzielniami oraz troska o społeczność lokalną”.

2.4 Spółdzielczy model biznesowy jest w pełni zgodny z wartościami zapisanymi w traktacie UE oraz z celami strategii „Europa 2020”. Spółdzielnie, które dążą do realizacji celów zarówno gospodarczych, jak i społecznych, są niezbędnym elementem społecznej gospodarki rynkowej.

<sup>(1)</sup> COM(2012) 7, Restrukturyzacja i przewidywanie zmian: wnioski wynikające z ostatnich doświadczeń.

2.5 Spółdzielnie stawiają sobie długoterminowy cel osiągnięcia równowagi gospodarczej i społecznej dzięki wzmocnieniu pozycji jednostek, antycypowaniu zmian i optymalizacji wykorzystywania zasobów. Ich dochody nie są przeznaczane na maksymalizację wynagradzania kapitału, ale na rozłożenie korzyści z myślą o zrównoważonych inwestycjach.

2.6 Przedsiębiorstwa spółdzielcze, których podstawą są ludzie i które są kontrolowane przez spółdzielców, są głęboko zakorzenione w społeczności lokalnej. Nie pozbawia ich to zdolności do działania na rynkach krajowych i międzynarodowych.

2.7 Elastyczność i kreatywność modelu spółdzielczego umożliwiła spółdzielniom funkcjonowanie we wszystkich sektorach gospodarki, zarówno tradycyjnych, jak i nowych.

2.8 W Europie działa 160 tys. przedsiębiorstw spółdzielczych należących do 123 milionów członków i zatrudniających 5,4 miliona osób.

2.9 Ten typ przedsiębiorczości nie jest zbyt dobrze znany ani ogółowi obywateli, ani w administracji publicznej i sektorze spółek prywatnych. W niektórych państwach, zwłaszcza Europy Środkowej i Wschodniej, słowo „spółdzielnia” jest nawet nacechowane negatywnie. Spółdzielni nie traktuje się w kategoriach pełnoprawnych firm, takich samych jak zwykłe spółki. W niektórych państwach utrudnienia dla rozwoju spółdzielni nasiliły się w ostatnich latach (np. w Polsce, gdzie przy okazji wprowadzania nowych przepisów prawnych dotyczących spółdzielni usiłowano ograniczyć autonomię i niezależność spółdzielni, oraz we Włoszech, gdzie znacznie zmniejszono korzyści podatkowe mające wynagradzać społeczną rolę spółdzielni).

2.10 Spółdzielnie mają trudności z dostępem do kapitału wysokiego ryzyka i kredytów na normalnym rynku kapitałowym.

2.11 Nie zawsze mają one równe szanse, gdyż specyfiki spółdzielni nie bierze się pod uwagę w prawodawstwie i programach krajowych i europejskich wspierających działalność gospodarczą.

### 3. Wyzwania związane z restrukturyzacją przedsiębiorstw w Europie

3.1 Jesteśmy świadkami szeroko zakrojonej restrukturyzacji, która jest skutkiem kryzysu europejskiej gospodarki. Społecznie odpowiedzialne strategie restrukturyzacyjne są niezbędne dla uniknięcia dalszych bankructw i zamykania firm, ochrony istniejących miejsc pracy i tworzenia nowych, a także dla zapewnienia dobrobytu społecznego poprzez zwiększanie konkurencyjności i podejmowanie działań na rzecz rozwoju lokalnego.

3.2 Komisja Europejska uważa, że restrukturyzacja wiąże się z bardziej ogólną koncepcją innowacyjnej przedsiębiorczości, która powinna „wpisywać się w długofalową wizję ewolucji i orientacji gospodarki europejskiej, tak by wprowadzane zmiany rzeczywiście przyczyniały się do podnoszenia konkurencyjności”. Koncepcja ta winna się także odnosić do wzorców organizacyjno-społecznych, aby zapewnić zrównoważony rozwój terytorialny. W tym celu zdaniem Komisji innowacje należy „generować nie tylko przy pomocy badań i technologii, ale także przy pomocy nowych rozwiązań marketingowych i zarządczych”.

3.3 Komisja zauważyła, że „przedsiębiorstwa, które przeprowadzają restrukturyzację w sposób społecznie odpowiedzialny, są często przedsiębiorstwami o stosunkowo wyższej konkurencyjności i odporności na niekorzystne zmiany”<sup>(2)</sup>.

3.3.1 Komisja wyraziła również przekonanie, iż odpowiedzialna restrukturyzacja powinna wiązać się z zaangażowaniem i uczestnictwem pracowników<sup>(3)</sup>. We wspólnym dokumencie podkreślającym znaczenie tworzenia i ochrony miejsc pracy partnerzy społeczni na poziomie unijnym określili zasady „społecznie inteligentnej” restrukturyzacji.

3.4 Komisja pragnie złagodzić warunki przekazywania przedsiębiorstw w ręce pracowników:

— „Pracownikom szczególnie zależy na utrzymaniu stabilności przedsiębiorstw dających im zatrudnienie i często znakomicie rozumieją oni funkcjonowanie zatrudniającego ich przedsiębiorstwa. Niejednokrotnie brakuje im jednak wystarczających środków finansowych i wsparcia pozwalającego na przejęcie firmy i zarządzanie nią. Uważne i stopniowe przygotowanie przeniesienia własności na rzecz pracowników zrzeszonych w spółdzielniach pracy może zmniejszyć liczbę bankructw”<sup>(4)</sup>. „Jeżeli nie można znaleźć spadkobiercy w rodzinie, przeniesienie własności na pracowników zapewnia wysoki wskaźnik zachowania ciągłości działalności przedsiębiorstwa. Jednak tylko nieliczne państwa członkowskie zachęcają do takiego przenoszenia własności, oferując szczególne ulgi w podatku dochodowym”<sup>(5)</sup>.

3.5 Komisja zachęca państwa członkowskie do opracowania ram przenoszenia własności przedsiębiorstw na pracowników w oparciu o sprawdzone rozwiązania, aby unikać zamykania przedsiębiorstw. Przykładem może być jedna płatność (*pago unico*) w Hiszpanii czy Legge Marcora we Włoszech, które umożliwiają finansowanie nowych przedsiębiorstw spółdzielczych z zasiłków dla bezrobotnych.

### 4. Charakterystyczne cechy gospodarki spółdzielczej: odporność i rozwój nawet w czasach kryzysu

4.1 W porównaniu z tradycyjnymi firmami przedsiębiorstwa spółdzielcze charakteryzują się większą odpornością na niekorzystne zmiany powodowane kryzysem. Szczególnie odnosi się to do banków spółdzielczych, spółdzielni pracy działających w przemyśle i sektorze usługowym, spółdzielni socjalnych oraz spółdzielni tworzonych przez małe i średnie przedsiębiorstwa. Spółdzielczy model biznesowy pojawia się także w nowych sektorach (w sektorze energetycznym, wolnych zawodach itd.). Restrukturyzacja dała spółdzielniom nowe możliwości wywierania pozytywnego wpływu na prawdziwy pluralizm gospodarczy – zwłaszcza w odniesieniu do przedsiębiorstw zainteresowanych bardziej zrównoważonymi modelami produkcji i konsumpcji.

<sup>(2)</sup> COM(2005) 120, Restrukturyzacja i zatrudnienie. Antycypacja i towarzyszenie restrukturyzacji na rzecz poprawy zatrudnienia – rola Unii Europejskiej.

<sup>(3)</sup> COM(2001) 366, Promowanie europejskich ram społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw.

<sup>(4)</sup> COM(2004) 18, Promowanie spółdzielczości w Europie.

<sup>(5)</sup> COM(2006) 117, Realizacja wspólnotowego programu lizbońskiego na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia: przenoszenie własności przedsiębiorstw – ciągłość poprzez nowy początek.

4.2 Według raportu MOP „Resilience of the Cooperative Business Model in Times of Crisis” sytuacja finansowa spółdzielni finansowych pozostaje dobra; spółdzielnie konsumencie odnotowują wzrost obrotów; rozwijają się spółdzielnie pracy, co spowodowane jest tym, że wiele osób wybiera spółdzielczą formę przedsiębiorczości w reakcji na nowe uwarunkowania gospodarcze.

4.3 Jest to szczególnie widoczne w sektorze bankowym. W UE nie zbankrutował jeszcze żaden bank spółdzielczy. Dane Europejskiego Stowarzyszenia Banków Spółdzielczych pokazują, że banki te mają ok. 20-procentowy udział w rynku depozytów. Finansują ok. 29 % MŚP w Europie. Ich udział w rynku w ostatnich latach stale rośnie. W Zjednoczonym Królestwie banki spółdzielcze czterokrotnie zwiększyły swój udział w rynku z 1,2 % w 2009 r. do 5 % w 2010 r. We Włoszech w ostatnich pięciu latach w systemie BCC (Banche di credito cooperativo) depozyty wzrosły o 49 %, pożyczki o 60 %, a zatrudnienie o 17 % (podczas gdy w pozostałej części włoskiego sektora bankowego zatrudnienie zmalało o 5 %). W Cyprze, zgodnie z danymi urzędu ds. nadzoru nad spółdzielniami i wspierania ich rozwoju, w 2011 r. spółdzielcze instytucje kredytowe zwiększyły swój udział w rynku (z 35 do 38 % w przypadku depozytów, i z 27 do 29 % w przypadku pożyczek), co potwierdza, że Cypryjczycy uważają tego rodzaju instytucje za bezpieczną przystań w czasach kryzysu.

4.4 Międzynarodowy Fundusz Walutowy (w nocie przedstawiającej stanowisko pracowników MFW „Redesigning the Contours of the Future Financial System” z 16 sierpnia 2010 r., SPN/10/10) podkreślił niezbędną rolę banków spółdzielczych. Jego zdaniem mniejsze banki spółdzielcze czy instytucje oparte na zasadzie wzajemności także mogą dobrze się rozwijać. Mniejszy wpływ mają na nie oczekiwania akcjonariuszy, przez co większości z nich udało się uniknąć wielu błędów popełnianych przez większe instytucje sektora prywatnego. Banki spółdzielcze nie zawsze kojarzą się ze skutecznością, dynamiką i innowacją, jednak w wielu krajach stanowią niezawodne i bezpieczne źródło kredytu dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz gospodarstw domowych.

4.5 CECOP – Europejska Konfederacja Spółdzielni Pracy, Spółdzielni Socjalnych i Przedsiębiorstw Partycypatywnych – od 2009 r. obserwuje wpływ kryzysu na przedsiębiorstwa należące do jej sieci. Spółdzielnie w krajach, gdzie przedsiębiorczość spółdzielcza jest lepiej rozpowszechniona i rozwinięta (Francja, Włochy, Hiszpania), zdają się być bardziej odporne na kryzys niż zwykle firmy działające w analogicznych sektorach na tym samym terenie.

4.6 Różne rodzaje spółdzielni socjalnych odgrywają ważną rolę w procesie restrukturyzacji i są ważnymi źródłami innowacji społecznych. Spółdzielnie działające na rzecz integracji pracowniczej dają zatrudnienie osobom, które zostały zwolnione bądź nie są w stanie wrócić na normalny rynek pracy. W niektórych państwach spółdzielnie socjalne są istotnymi pracodawcami zatrudniającymi osoby niepełnosprawne (np. w Bułgarii, Republice Czeskiej, Polsce, we Włoszech). Spółdzielnie świadczące usługi społeczne aktywnie uczestniczą w restrukturyzacji sektora publicznego. Nowym zjawiskiem są włoskie spółdzielnie, które zarządzają skonfiskowanym mieniem pochodzącym z działalności przestępczej.

4.7 W sektorze bardzo dotkniętym kryzysem spółdzielnie mieszkaniowe okazują się bardziej odporne niż podmioty sektora prywatnego, jeśli spojrzeć na ilość budowanych nowych mieszkań. Są też bardziej zaangażowane w ograniczanie emisji gazów cieplarnianych dzięki zwiększeniu efektywności energetycznej. Rola ta nabiera szczególnego znaczenia w niektórych państwach UE, np. w Republice Czeskiej i Polsce, gdzie wdraża się duże, spółdzielcze projekty renowacyjne, często finansowe ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

4.8 Pobieżny przegląd sytuacji w niektórych państwach członkowskich pokazuje relatywnie lepsze wyniki przedsiębiorstw spółdzielczych, jeśli chodzi o wzrost, zatrudnienie, odsetek przedsiębiorstw utrzymujących się na rynku oraz liczbę nowo powstających przedsiębiorstw (zob. w szczególności: Zevi A., Zanotti A., Soulage F. i Zelaia A. (2011), „Beyond the Crisis: Cooperatives, Work, Finance”, Cecop Publications, Bruksela, 2011 r.).

4.8.1 W roku 2009 obroty spółdzielni w Zjednoczonym Królestwie wzrosły o 10 %, podczas gdy cała gospodarka brytyjska skurczyła się o 4,9 %. W roku 2010 sektor spółdzielczy rozwijał się nadal w tempie 4,4 %, a cała gospodarka brytyjska odnotowała wzrost na poziomie 1,9 %. Liczba spółdzielni w Zjednoczonym Królestwie stale rośnie (9-procentowy wzrost w roku 2010). Spółdzielnie powstają i rozwijają się we wszystkich sektorach gospodarki.

4.8.2 Sektor spółdzielczy staje się coraz silniejszy w Niemczech, szczególnie w branży energetycznej, MŚP i opieki zdrowotnej. W ostatnich trzech latach powstało niezwykle dużo nowych spółdzielni: 370 w 2011 r., 289 w 2010 r., 241 w 2009 r. (publikacja DZ-Bank „Genossenschaften in Deutschland”). Zgodnie ze sprawozdaniem „DGRV Geschäftsbericht 2010” opartym na danych z Creditreform-Datenbank, w 2010 r. tylko 0,1 % przypadków niewypłacalności dotyczyło przedsiębiorstw spółdzielczych, co stanowi najniższy odsetek wśród wszystkich form przedsiębiorstw. Stwierdzono również, że przyłączenie się do spółdzielni znacznie zmniejsza ryzyko upadłości poszczególnych przedsiębiorstw należących do niej.

4.8.3 We Francji poziom przetrwania spółdzielni pracy po trzech latach funkcjonowania wynosi 74 % w porównaniu ze średnią krajową wynoszącą 66 %. W tym kraju w latach 2000–2009, 329 spółek przekształciło się w spółdzielnie pracy. Ponad 250 z nich przetrwało. Dane z roku 2010 potwierdzają tendencję wzrostową obserwowaną szczególnie w ciągu ostatnich trzech lat. Dokonano ponad 50 nowych przekształceń w spółdzielnie (roczny raport CG SCOP za 2010 r.).

4.8.4 We Włoszech zatrudnienie w spółdzielniach wzrosło w roku 2010 o 3 % – w porównaniu z jednoprocentowym spadkiem całkowitej liczby zatrudnionych w sektorze prywatnym. Kryzys w sektorze opieki społecznej doprowadził do szybkiego wzrostu liczby spółdzielni socjalnych. Większość powstających nowych spółdzielni to firmy całkowicie nowe, ale jedną czwartą stanowią firmy odpryskowe (*spin-off*) promowane przez inne spółdzielnie. Spółdzielnie dłużej utrzymują się na rynku. Jedna trzecia firm tego typu, utworzonych w latach 1970–1989, nadal prowadzi działalność, podczas gdy w przypadku innych przedsiębiorstw jest to jedna czwarta. Spółdzielnie rzadziej upadają. W latach 2006–2009 zamknięto 4 % przedsiębiorstw spółdzielczych i ponad 6 % innych spółek. Bankructwo to najbardziej dramatyczna przyczyna upadku

firmy – w roku 2009 zbankrutowało 2% spółdzielni i 6% innych przedsiębiorstw. Zatrudnienie w spółdzielniach, oceniane według typu umów o pracę, jest mniej niepewne. 6 % nowo zatrudnianych pracowników otrzymuje umowę na czas określony, podczas gdy w innych przedsiębiorstwach jest to 11 %. Spółdzielnie zapewniają szkolenia dla 40 % personelu, a średnia krajowa w tym zakresie wynosi 26 %.

4.8.5 W Hiszpanii, która szczególnie mocno ucierpiała na skutek kryzysu, redukcja zatrudnienia w latach 2008 i 2009 wyniosła 4,5 % w sektorze spółdzielczym i 8 % w zwykłych przedsiębiorstwach. Co więcej, w roku 2010 spółdzielnie pracy zwiększyły liczbę miejsc pracy o 0,2 %, zaś w zwykłych przedsiębiorstwach zatrudnienie w ujęciu całościowym spadło o 3,2 %.

4.8.6 W niektórych państwach sytuacja jest podobna do opisanej powyżej. Na przykład w Szwecji liczba nowo powstających spółdzielni proporcjonalnie przewyższa liczbę innych nowych firm. Spółdzielnie, w porównaniu ze zwykłymi przedsiębiorstwami, rzadziej upadają. Ponadto w Cyprze obserwuje się wzrost wśród spółdzielni. Rząd podkreśla, że ich wkład w poprawę gospodarczej i socjalnej sytuacji społeczeństwa ma decydujące znaczenie.

## 5. Jak spółdzielnie zarządzają zmianą

5.1 Szczególny spółdzielczy model zarządzania, oparty na wspólnej własności, demokratycznym uczestnictwie i kontroli sprawowanej przez członków, a także zdolność funkcjonowania wyłącznie na bazie własnych zasobów finansowych i sieci wsparcia wyjaśniają, dlaczego spółdzielnie potrafią bardziej elastycznie i innowacyjnie zarządzać restrukturyzacją na przestrzeni czasu oraz lepiej realizować nowe przedsięwzięcia.

5.2 Podstawową cechą charakterystyczną spółdzielni jest przyjęcie perspektywy długoterminowej. Kryzys wzmocnił ich długofalowe podejście do osiągnięcia gospodarczej i społecznej stabilności dla spółdzielców. Przedsiębiorstwo spółdzielcze woli poświęcić zwrot z kapitału na rzecz utrzymania zatrudnienia i prowadzenia inwestycji.

5.3 Inną cechą zarządzania spółdzielczego jest to, że spółdzielnie są zakorzenione na terytorium, w którym funkcjonują. Inaczej niż sektor prywatny nie przenoszą działalności za granice kraju, co nie jest nie do pogodzenia z globalizacją.

5.4 Ze względu na głębokie związki spółdzielni z lokalną społecznością rola tych przedsiębiorstw rośnie coraz bardziej, w miarę jak wspierają one lokalny zrównoważony rozwój, tworzą nowe miejsca pracy i tym samym działają w interesie ogółu. Gdy restrukturyzacja następuje na poziomie lokalnym, doświadczenia spółdzielni są ważne, gdyż pozwalają znaleźć właściwe rozwiązania. Na obszarach wiejskich spółdzielnie podtrzymują działalność gospodarczą i społeczną, ograniczając w ten sposób migrację.

5.5 Zakorzenienie w społeczności lokalnej czy regionalnej i koncentracja na interesach członków (czyli gospodarstw domowych lub małych firm) pomagają wyjaśnić, dlaczego banki spółdzielcze radzą sobie lepiej w czasie kryzysu finansowego. Banki spółdzielcze stosują także zrównoważone i społecznie odpowiedzialne formy finansowania. Efekty ich

działań wzmocniły się dzięki temu, że klienci przenoszą depozyty i pożyczki z banków prywatnych do spółdzielczych.

5.6 Spółdzielnie chronią miejsca pracy dzięki modelowi wewnętrznej mobilności połączonej z bezpieczeństwem zatrudnienia. Spółdzielnie pracy i spółdzielnie socjalne wolą dostosować poziom płac czy liczbę przepracowanych godzin niż zwalniać ludzi. W miarę możliwości starają się same przejmować obowiązki, których realizację zlecały wcześniej innym podmiotom. Poprawiło się bezpieczeństwo zatrudnienia dzięki temu, że w obrębie tej samej grupy lub sieci spółdzielczej przedsiębiorstwa dzielą się dostępnymi miejscami pracy. Model gwarantujący pracę w procesie przejściowym uzupełniają szkolenia zawodowe, jako że spółdzielnie przykładają dużą wagę do rozwoju zasobów ludzkich.

5.7 Spółdzielnie od dawna opracowują różnego rodzaju formy stałej współpracy między sobą, zarówno za pośrednictwem organizacji przedstawicielskich na wszystkich poziomach, jak i w ramach łączenia się przedsiębiorstw w grupy, konsorcja czy spółdzielnie osób prawnych. W ostatnich latach i dekadach obserwuje się znaczne nasilenie się tej tendencji i udowodniono wyraźną pozytywną korelację między rozwojem samych spółdzielni a rozwojem instytucji je łączących.

5.8 Potencjalny wpływ organizacji przedstawicielskich dobrze ilustruje przykład pochodzący z Włoch. Istnieje tam szereg międzysektorowych stowarzyszeń spółdzielni. Należą do nich wszystkie rodzaje spółdzielni (spółdzielnie pracy, spółdzielnie konsumenckie, rolnicze itd.). Model ten ułatwił powstanie wspólnych struktur gospodarczych między sektorami i struktury te mają niebagatelne znaczenie. Wykorzystując możliwości transferu doświadczeń i zasobów (zarówno ludzkich, jak i finansowych) między sektorami, wiele branż i przedsiębiorstw spółdzielczych jest w stanie poradzić sobie nawet w najtrudniejszych okolicznościach.

5.9 Grupy, konsorcja i spółdzielnie osób prawnych umożliwiają poszczególnym przedsiębiorstwom zachowanie małej wielkości i jednocześnie uzyskiwanie korzyści skali. We Włoszech istnieją dobre przykłady konsorcjów w sektorze budowlanym i usługowym oraz wśród spółdzielni socjalnych; konsorcja te w znacznym stopniu przyczyniają się do rozwoju małych i nowych spółdzielni. Małe konsorcja spółdzielni socjalnych można także znaleźć w innych państwach, takich jak Szwecja. Ważne grupy spółdzielcze działają w dalszych sektorach, takich jak rolnictwo, przemysł wytwórczy, bankowość i dystrybucja, w wielu państwach UE, np. we Francji, Niemczech, Hiszpanii i Niderlandach.

5.10 Hiszpańska grupa Mondragon jest doskonałym przykładem na to, jak pojedyncze przedsiębiorstwa spółdzielcze mogą się dobrowolnie zorganizować w wielką grupę biznesową prowadzącą działania w zakresie przemysłu, rolnictwa, dystrybucji, finansów, badań i rozwoju oraz szkolnictwa wyższego. Znamiennej cechą grupy Mondragon jest jej zdolność do utrzymania zatrudnienia w zglobalizowanych sektorach przemysłowych oraz do stałego podejmowania działań służących transformacji produktów, procesów i usług posprzedażnych za pośrednictwem platform przemysłowych na całym świecie oraz trójkąta innowacji obejmującego należące do grupy przedsiębiorstwa przemysłowe, uniwersytety i ośrodki badawczo-rozwojowe.

5.11 MŚP także mogą się organizować w spółdzielnie, zgodnie z tą samą logiką zwiększania skali prowadzenia działalności. Bardzo dobre doświadczenia w tym zakresie odnotowano w Niemczech, gdzie spółdzielnie złożone z małych przedsiębiorstw są ważnymi podmiotami w branży piekarniczej, rzeźniczej itd.

5.12 W odpowiedzi na potrzeby niektórych grup pojawiają się nowe zjawiska. Przykładem mogą być wspomniane wcześniej spółdzielnie lekarskie w Niemczech. We Włoszech młodzi, wysoce wyspecjalizowani profesjonaliści zaczynają używać modelu przedsiębiorczości spółdzielczej w celu optymalnego wykorzystania możliwości rynkowych. Łączą więc samozatrudnienie ze spółdzielczą formą przedsiębiorczości. Inicjatywom tego typu sprzyjają wprowadzone niedawno przepisy stanowiące część ogólnego pakietu reform gospodarczych.

5.13 We Francji (oraz w mniejszym stopniu w Belgii i Szwecji) powstały tzw. „spółdzielnie działania i zatrudnienia”. Umożliwiają one bezrobotnym podjęcie własnej działalności gospodarczej. Organizują ich działania handlowe, a także zapewniają szkolenia zawodowe i ubezpieczenie społeczne w ramach przedsiębiorstwa spółdzielczego.

5.14 Spółdzielnie zazwyczaj nie otrzymują znacznego kapitału od swych członków i nie mają łatwego dostępu do rynków

kapitałowych. Opracowały własne mechanizmy finansowania. Udziały w spółdzielni zazwyczaj nie są zbywalne, a dochodów nie przeznaczają się na wynagrodzenie kapitału, ale reinwestuje w przedsiębiorstwo w formie rezerw, co jest odzwierciedleniem długofalowej strategii spółdzielni: w interesie spółdzielców leży unikanie nadmiernego ryzyka i inwestowanie w działania bezpośrednio służące ich potrzebom.

5.15 W niektórych państwach UE, np. we Francji, Hiszpanii i Włoszech, rezerwy te są niepodzielne, tzn. nie można ich rozdzielić między spółdzielców nawet w przypadku likwidacji spółdzielni, ale muszą one być przeznaczone na rozwój ruchu spółdzielczego. Niepodzielne rezerwy okazały się silnym środkiem zniechęcającym do przekształcania spółdzielni w spółki.

5.16 W niektórych państwach wprowadzono przepisy prawne umożliwiające podmiotom zewnętrznym dostarczanie kapitału wysokiego ryzyka, zarówno w połączeniu z uzyskaniem praw do głosowania, jak i bez takich praw (np. *socio sovventore* we włoskiej ustawie 59/1992). Ustanowiono w tym celu specjalne instytucje; np. we Włoszech – spółdzielcze fundusze rozwoju (*fondi mutualistici*) i Cooperazione Finanza Impresa (CFI), we Francji – IDES, a w Hiszpanii – struktury inwestycyjne korporacji Mondragon. Umożliwiło to także spółdzielniom poprawę dialogu z innymi instytucjami finansowymi.

Bruksela, 25 kwietnia 2012 r.

Przewodniczący  
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego  
Staffan NILSSON

---